

Rapport 2011:9

Arkeologisk förundersökning

Nygatan – Stångån

RAÄ 153

Nygatan – Stångån

Linköpings stad och kommun

Östergötlands län

Marie Ohlsén

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M

A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Nygatan-Stångån

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Tidigare arkeologiska undersökningar	4
Syfte och frågeställningar	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	5
Tekniska uppgifter	6
Bilaga 1. Profilritning	7

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

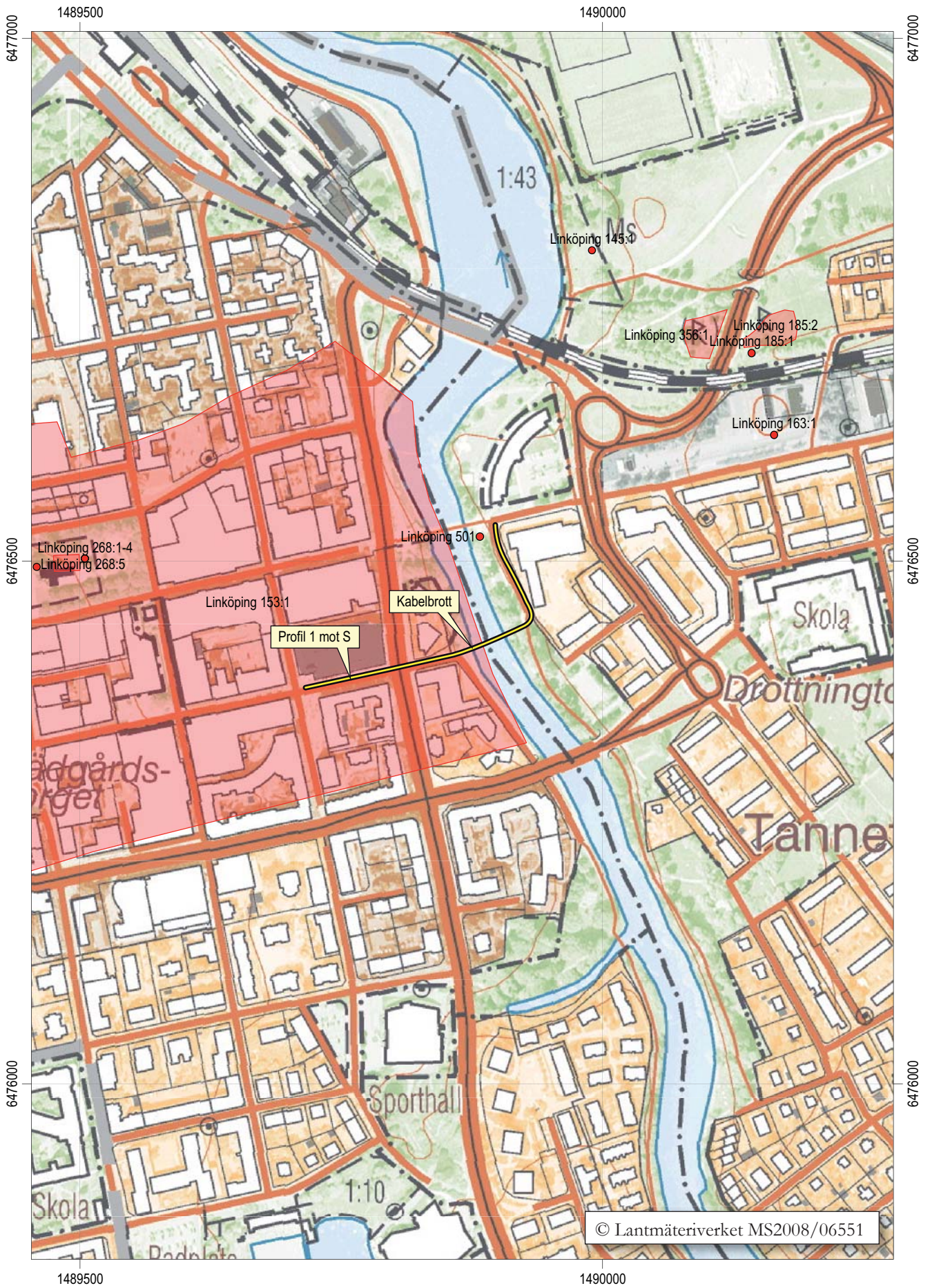
Sammanfattning

Den 10, 13 och 23 mars 2000 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning i form av antikvariska kontroller längs sträckan Nygatan-Stångån i Linköpings stad och kommun. Det arkeologiska arbetet utfördes i samband med schaktningar för nedläggning av en kraftkabel. Dessutom inträffade några år senare ett kabelbrott i samma ledning i samband med schaktningar för renovering av Stångåns strandskoning. Eftersom ett större ingrepp gjordes i strandskoningen stod även detta arbete under antikvarisk kontroll.

Vid de arkeologiska arbetena framkom en gatubeläggning av sten utmed en mindre sträcka. Stenläggningen bedömdes vara från senare tid och är en tidigare ytbeläggning av Nygatan/Vattugatan. I övrigt påträffades inga fasta fornlämningar varmed ledningsdragningen och reparationen av den trasiga kabeln kunde fortgå utan ytterligare arkeologiska åtgärder.

Marie Ohlsén
avdelningschef

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 085 57, med schaktsträckan markerad (gul). Skala 1:5 000.

Inledning

Östergötland länsmuseum utförde år 2000 en arkeologisk förundersökning i form av antikvariska kontroller i samband med schaktningar för nedläggning av kraftkabel från Nygatan över Stångån och vidare längs Strandpromenaden. Förundersökningen utfördes efter muntligt beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Dessutom inträffade några år senare ett kabelbrott på samma ledning i samband med renoveringsarbeten av Stångåns strandskoning. Då detta medförde ett större ingrepp i strandskoningen kom även det arbetet att stå under antikvarisk kontroll med ett muntligt beslut från länsstyrelsen.

Uppdragsgivare för båda uppdragen var Linköpings Kraftnät AB vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för förundersökningen samt rapportarbetet är undertecknad.

Områdesbeskrivning

Undersökningsområdet ligger i Linköpings innerstad, i den sydöstra utkanten av det medeltida stadsområdet, RAÄ 153. I vilken omfattning området närmast Stångån varit bebyggt under medeltiden är oklart. Sannolikt har det funnits en glesare bebyggelse av utkantskaraktär med t ex ekonomibyggnader och anläggningar kopplade till läget invid Stångån. Spår av utkantsbebyggelse har bland annat påträffats vid arkeologiska undersökningar av det närliggande Magasinstorget (Gustin 2007).

I ett pergamentbrev från 1486 anges att området mellan St: Larskyrkan och Stångån användes som svinvall och att det olagligt uppförts hus och anlagts kålgårdar (Kraft 1975:199f). På 1651 års stadskarta finns ”Krono tomter” utlagda på den västra sidan om Stångån, men ingen indelning i tomter har skett. En föregångare till Hamngatan finns strax väster om tomterna och kålgårdarna. I söder återfinns två gatstuppar, den blivande Vattugatan/Nygatan (Feldt 1995).

Norr om det aktuella området finns Nya Stångebro vilken ligger i Storgatans förlängning. Föregångaren Lilla Stångebro, som låg något norrut, förstördes i samband med slaget vid Stångebro 1598. På den östra sidan av Stångån låg det södra Kungsladugårdsgärdet. Anläggandet av Nya Stångebro och Storgatan var den första stadsplaneregleringen i Linköping. Syftet var att få en bred och rak huvudgata. En av stadens tullar, Öster tull (RAÄ 501), kom att placeras vid den nyanlagda bron (Bergstrand 1994).

Norr om det aktuella området låg Stångs kvarn. Platsen vid Stångåns västra strand har sedan medeltid fått tjänstgöra som kvarnställ. Fallet finns inte kvar idag utan revs i samband med anläggandet av Kinda kanal under 1860-talet. Stångs kvarn eller Stångs magasin, som den idag kallas, uppfördes 1804 (Bergstrand 1994).

När Göta Kanal togs i bruk 1832 fick Linköping en viss betydelse som hamnstad. Linköpings tredje hamn invigdes år 1879 och anlades vid nuvarande Drottningbron. Under mitten av 1700-talet var området vid Stångåstranden endast bebyggt med några logar och lador. Under 1770-talet köptes flera tomter i området upp för att till slut bebyggas med inte mindre än 14 byggnader tillhörande det nyanlagda kronobränneriet. (Utredning om Stångåstranden 1999:5ff).

Nygatan etableras efter stadsbranden 1700. Den sträcker sig idag mellan Drottninggatans västra ände och Stångån. Nygatan har genom åren haft flera olika namn. År 1701 benämns gatan Nya Longgatan, 1703 Södra Långgatan, 1734 Södra Ågatan, 1757 Wattengatan, 1759 Nya eller Södra Vattengatan, 1769 och 1773 Vattengatan, 1800 Vattengatan eller Nygatan, 1815 Ny gatan eller Watten gatan, 1834 Stora Nygatan (Hök 1968).

Nygatan tillkom etappvis under 1700-talet och det tog mer än 150 år innan den fick sin nuvarande sträckning. En mindre del i väster tillkom redan i början av 1700-talet. Vid mitten av 1700-talet var behovet stort av en ny transportled för hämtning av vatten istället för den gamla slitna och krokiga Ågatan. År 1770 når Nygatan ner till Hamngatan och först 1817 når den ner till Stångån. Sin fulla längd får inte Nygatan förrän 1863 (Hök 1968).

Tidigare arkeologiska undersökningar

Inom och i närområdet av exploateringssträckan har ett flertal arkeologiska undersökningar genomförts. Inför byggnation av en ny gång- och cykelväg samt stödmur vid Stångåstranden (söder om Stångs magasin) utfördes en arkeologisk undersökning. Ungefär 3 m under Hamngatans nivå påträffades kraftiga lager med bark, näver och träflis. Fynden pekar på att lagren avsatts på platsen under 1600-talet. I ett skikt mitt i barkflisen fanns ett lager med läderspill och skinnbitar – kanske avfall från skinnberedning (Feldt 2000).

Under barkflislagren framkom en rad med spetsade störor nerkörda i ett lerigt kompakt lager. Störarna var placerade två och två. Konstruktionen tolkades som en hank- och störgärdesgård från 1500-talet. Denna har sannolikt inhägnat ett strandbete. Över barkflislagren fanns lämningar efter olika stenläggningar som var kopplade till stranden. Ungefär mitt i det aktuella området påträffades resterna efter en öst-västlig stensatt gata/vattugränd som sannolikt kan dateras till 1700-tal. Längs schaktsträckningen påträffades även lämningar efter den stora stadsbranden 1700. Längst i söder påträffades sentida byggnadsrester i form av källarmurar och en stenläggning. Längst i norr fanns i huvudsak raseringsmassor från 1800-talet och vattenavsatt avfall. Närmast Stångs magasin framkom ett kraftigt lager med slagg. I den orörda leran påträffades enstaka stolpar och avfallspropar (Feldt 2000).

Dessutom har arkeologiska undersökningar utförts längs Stångåstranden i kv Dolken och Draken. I samband med dessa undersökningar påträffades främst sentida lämningar såsom husgrunder, en källare och raseringslager (Ohlsén 2004, Feldt 1995).

Vid undersökningar som genomfördes 1998 i det intilliggande Magasinstorget påträffades kulturlager av utkantskaraktär med bland annat avfallsgropar och en mindre byggnad på syllstensgrund. Byggnaden kan sannolikt dateras till senmedeltid eller 1500-tal. Området tycks i huvudsak brukats för odling och enklare bebyggelse. Kulturlagertjockleken på Magasinstorget var ca 0,5 m (Gustin 2007).

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska förundersökningen, som utfördes som antikvariska kontroller, var i första hand att undvika att fast fornlämning berördes av arbetsföretaget. Om mindre ingrepp i lagskyddade lämningar kom att ske skulle de undersökas och dokumenteras i avseende att fastställa deras karaktär, omfattning och datering.

Metod och dokumentation

Schaktbredden var ca 0,60 m, djupet uppgick som mest till 1,20 m. Totalt utfördes antikvarisk kontroll utmed ca 100 m schakt. Schaktet grävdes med maskin ner till kulturlager som grävdes för hand. En profilritning upprättades utmed ett mindre parti av Nygatan.

Resultat och tolkning

Då Nygatan sedan tidigare nästan helt schaktats ur inom det aktuella området framkom endast en äldre stenbeläggning längs ett mindre parti av Nygatan. Stenbeläggningsläg på 0,50 meters djup under nuvarande gatunivån. Stenarna var lagda i sättsand och under dem vidtog orörd lera. Beläggningsläg härrör från en tidigare ytbeläggning av Nygatan/Vattugatan och kan dateras till nyare tid. Inga daterande fynd framkom. I övrigt påträffades inga lagskyddade lämningar.

I schaktet för kabelbrottet i Stångåstranden framkom inga lagskyddade lämningar.

Referenser

- Bergstrand, A-K. 1994. *Utvecklingen av folkliv och näringsliv längs Stångån i Linköping-från medeltid till nutid*. Uppsats. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt, A-C. 1995. Rapport. Arkeologisk utredning. *Stångåstranden*. Kv Dolken & Draken. Linköpings stad och kommun, Östergötland. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt, A-C. 2000. *Stångåstranden, Linköping, Östergötland*, Arkeologisk förundersökning 2000, Arbetsmaterial och rapportmanus, Östergötlands länsmuseum.
- Gustin, I. 2007. *Magasinstorget i Linköping*. Linköpings stad och kommun, Östergötland. Arkeologisk slutundersökning. Rapport 2007:48. Östergötlands länsmuseum.
- Hök, I. 1968. *Gatunamn i Linköping*. Skriftserie utgiven av Föreningen Gamla Linköping Nr 11. Linköping.
- Ohlsén, M. 2004. *kv Draken 5, Nybyggnation*. Linköpings stad och kommun. Östergötland. Arkeologisk förundersökning. Östergötlands länsmuseum.
- Utredning om Stångåstranden 1999. Arkivmaterial, topografiska arkivet, Östergötlands länsmuseum.

Tekniska uppgifter

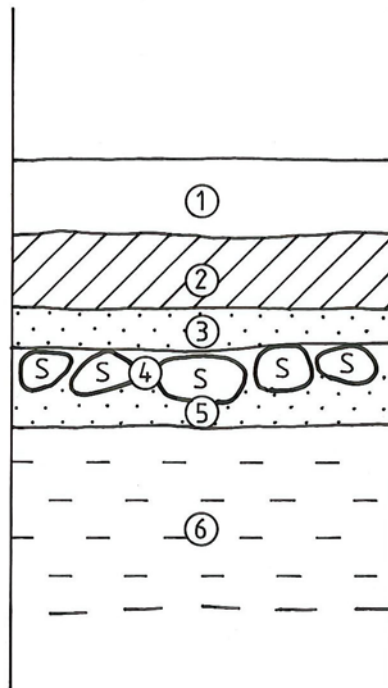
Lokal	Nygatan-Stångån
Stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 153
Ekonomiska kartans blad	085 57 (8F 5h Linköping)
Koordinater	X6476350, Y1489900
Koordinatsystem	RT 90
Typ av undersökning:	Arkeologiska förundersökningar i form av antikvariska kontroller
Länsstyrelsens diarienummer:	Muntliga
Länsstyrelsens handläggare:	Carin Clareus
ÖLM diarienummer:	160/00
ÖLM kontonummer:	6432
Uppdragsgivare	Linköpings Kraftnät AB
Kostnadsansvarig	Linköpings Kraftnät AB
Projektledare	Marie Ohlsén
Fältarbetsid	2000-03-10, 13 samt 23
Totalt undersöktes	ca 100 löpm
Fynd	Nej
Foto	Nej
Analys	Nej
Grafik	Lasse Norr
Renritning	Annicka Clarmo
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2011:9 © Östergötlands museum

PROFIL MOT S

LAGERBESKRIVNING

- ① Asfalt.
- ② Bärlager. Innehåller grus.
- ③ Påförd sand.
- ④ Stenläggning / gatunivå ("Wattugatan").
- ⑤ Sättsand.
- ⑥ Steril lera.

Nygatan
Linköpings stad och kommun, Ög
RAÅ 153
Profilritning
Skala 1:20
Dnr. 160/00
20000118, Viktoria Björkhager
och Marie Ohlsén
Renritning Annicka Clarmo

Den 10, 13 och 23 mars 2000 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning i form av antikvariska kontroller längs sträckan Nygatan-Stångån i Linköpings stad och kommun. Det arkeologiska arbetet utfördes i samband med schaktningar för nedläggning av en kraftkabel. Dessutom inträffade några år senare ett kabelbrott i samma ledning i samband med schaktningar för renovering av Stångåns strandskoning. Eftersom ett större ingrepp gjordes i strandskoningen stod även detta arbete under antikvarisk kontroll.

Vid de arkeologiska arbetena framkom en gatubeläggning av sten utmed en mindre sträcka. Stenläggningen bedömdes vara från senare tid och är en tidigare ytbeläggning av Nygatan/Vattugatan. I övrigt påträffades inga fasta fornlämningar varmed ledningsdragningen och reparationen av den trasiga kabeln kunde fortgå utan ytterligare arkeologiska åtgärder.